

Somogy Megyei Múzeum
NA 2005/2444
Néprajzi adattár

Somogy Megyei Múzeum
NA 2005/2444
Néprajzi adattár

69 d'70":	
Gyűjtés ideje: 2005. JANUÁR 03.	
TART: VÁRKOLOZOTT SZARVASOK	
Ajándékok	
FOLYÓRAZSI MUTATÓ:	VAROSVÁR
SZÁM MUTATÓ:	XV / B

--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Karcolozott szarvasok

A szürke marha szarva eredeti valójában a ma emberének semmit sem ér. Ha azonban valaki talajjavító adalékká őrli, már pénzt kérhet érte. Ha pedig művész kezébe kerül, nagybecsű műtárggyá nemesülhet.

A kaposvári *Gosztonyi Zoltán* is efféle csodát tesz a szaruval. Pásztor elődei nyomában járva, jobbára azok eszközeit, szerszámait használva, évszázados motívumokat naponként újraterevte.

– Gyerekkorom egy részében Balatonszemesen éltem. Pedagógus édesanyámtól sok mesét hallottam. És hétköznapokon is láttam még népviseletet. Éles, de nem hegyes bicskával – akárcsak a többi falusi gyerek – csúzlít, fíjat, blinckát farigcsáltam. Később, már Kaposvárott táncoltam a gimnáziumunk néptáncscsoportjában. Onnan egyenes út vezetett a Somogy Együttesbe. Egy táncostársam szépen faragott. Magam is újra kézbe vettem a bicskát. Érettségi után elektronikai műszerésznek tanultam – de a műhelyünkönél jobban érdekelt a szomszédban dolgozó mintaasztalosok munkája. A faragás iránti szerelem a katonaság időszakában sem múlt el, sőt akkor sem, amikor már számítógép-programozóként dolgoztam. Az első famunkám, amit zsűrizésre beadtam, egy saroktéka-kisszék-bölcső együttes volt.

A saroktéka most is ott van a falon. Alkotója meg előbb A Népművészet Ifjú Mestere, majd Népi Iparművész, majd A Népművészet Mestere. Közben nyersanyagként a fához társult a szaru meg a csont. Egy vitrinben kész munkák. Ivótü-lök és tü-lök – a szarvakon jószerével csak a tü-lök esetében kellett változtatni, a csúcsát kifúrni. És persze fákat, virágokat, szarvasokat, címert, emberalakot karcolni mindkettőre. Meg a többire, a henger alakú fűszertartókra, dobozkákra. És néhány hagyományos formájú juhász- meg pásztorkészre, lapított sötártóra, gyufatartóra, ékszerre, botdíszre.

faformára préselem az előtte kisimított szarulemezeket – hogy aztán kettejükét összeszegecseelve lőportartó váljon belőlük. Ha szükséges, késheggyel mintát karcolok – szakmai szóval: karcolozok – a szaruba. Ahogy a sajnos csak a munkáiból ismert leghíresebb mesterem, Kapoli Antal tette.

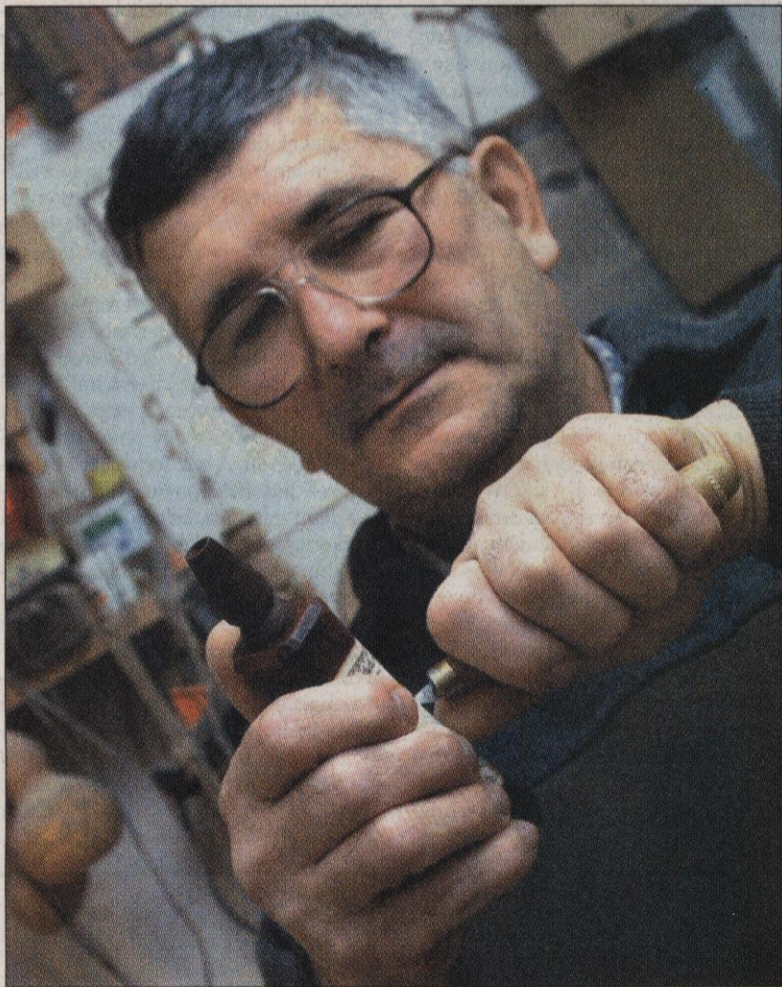
A vitrinből előkerül egy lapos, farésze-in szúnyomokat mutató Kapoli-sótartó. A rákarcolt évszám szerint 1939-ben készült Sotra Józsefnek. Az oldalán fekete-rajzú virágok és a magyar címer.

– Ha belekarcolok a világos színű szaruba, a karc alig látszik – magyarázza a mester. – Ezért be kell „koszolni”. A régi-ek pipaszutykot, kalapzsírt dörzsöltek bele vagy pirtított dióbelet. Magam az utóbbival meg korommal kevert fagygyúval dolgozom. És szintén hagyományos módon választóvízzel vagy salétromsavval sárgítom a hátteret. A savba mártott pálcikával úgy „festem ki”, mint a kifestőkönyvüket a gyerekek. Így még jobban látszik, hogy mit ábrázol a rajz.

Gosztonyi Zoltán talán legkedvesebb motívuma a szkíta ékszereken is szereplő szarvas. Leggyakrabban a hátrafelé néző szarvas. Ott van hajcsaton és tülkön, gyufatartón és nyakékszeren, sötártón és a tarsolyok lemezén. Néha nem karcolozva, hanem – például áttört fogójú fésű esetében – kifaragva. Néha nem szarun, hanem csonton.

– A marhacsont, pontosabban szólva a marha lábcsontja – ha többször és mosósózában is kifőzik – nagyon jó anyag. Tömör, sima, szinte hófehér. Ugyanolyan jó például fűszertartónak, mint a szaru. De nem csak arra való. Én például lefektetem, a végeibe sötét gyümölcsfadugót teszek, a palástjába pedig felül lyukakat fúrok, hogy helye legyen tollnak, ceruzának. És főként virágmintákat karcolok rá. Amilyeneket a régi-ek rajzoltak. A régi minták ma is élnek, szeretik őket az emberek. Furcsa lenne, ha rakétát, számítógépet karcoloznék szarura vagy csontra.

Gosztonyi Zoltánt most két dolog foglalkoztatja. Az egyik: beiratkozott a Miskolci Egyetem kihelyezett, a pusztakovácsi volt Márffy-kastélyban működő tagozatára. Hogy kibővítsé régészeti, törté-

FOTÓ: CSOBOD PÉTER

Gosztonyi Zoltán sószórót karcoloz

– Ha a szarut melegítjük, az meglágyul – folytatja a mester. – A pásztorok is tudták ezt. Ha egy különben jó alkatú állat szarva a természetből kajlára sikeredett, forró vízből kivett takarmányrépát húztak rá, hogy pár perc múlva szabályosra igazíthatassák. Ezt tudva lapították oválisra a szarvból levágott félarasznnyi hengert is. Így jobban simult a markukba. A pásztorkésziségek apraját – hogy kéznél legyenek – a tarisznyájukban vagy a derék-övükre agatva mindig magukkal hordták. A szaruhenger aljába fadugót rögzítettek. Fából volt a sötártó fedele is. Én ugyanígy csinálom. És annyit teszek hozzá, hogy nem csak lapítom a nyers szaruhengert. Ha szabályos körformát akarok neki adni, akkor méretre esztergált farúdra, „sámfára” húzom. Néha kanálszerű

nelmi, néprajzi ismereteit, hogy mélyebben megértse a hagyományok gyökereit. A másik: barátkozni kezdett a struccal. Fantáziát lát a madároriás hosszú, erős lábszárcsontjában. Ékszer, talán használati tárgy is lehet belőle. Természetesen faragva vagy karcolozva.

Alighanem vevő is lesz rá. Ahogy van az eddigi hagyományos munkáira. Nem mindenki az eredeti funkciójáért veszi meg persze a tárgyait. Egy sötártó, egy ivótü-lök azonban szemet gyönyörködte-tő dísz tárgyként is megállja a helyét. Francia turisták nemrég valamennyi szarutárgyát megvásárolták. Ezen érdemes – a népművészet, népi iparművészet más ágait illetően is – elgondolkodni. Nemzetgazdasági tanulsága is lehet akár...

DANISS GYÖZŐ